

Rapportage project

Knelpuntenanalyse en behoeftepeiling 'One Health tool' voor zorgboerderijen

Knelpunten in beeld brengen

Steeds meer landbouwbedrijven starten met verbredingsactiviteiten. In Nederland zijn er naar schatting ongeveer 1200 zorgboerderijen. Naast positieve aspecten van zorglandbouw zijn er ook (infectieziekte)risico's. Om de kans op ziekte voor de zorgcliënten te verkleinen is aandacht voor hygiëne en infectiepreventie zowel aan de veterinaire zijde als aan de humane zijde van groot belang. In dit project hebben we knelpunten in beeld gebracht t.a.v. diergezondheid, (bedrijfs)hygiëne en infectiepreventie en hebben we gekeken hoe we de kennis hierover van de eigenaren en begeleiders kunnen vergroten.

Literatuurstudie en interviews GGD'en

Literatuurstudie

De GGD Hart voor Brabant heeft een literatuurstudie uitgevoerd om knelpunten met betrekking tot hygiëne en infectiepreventie op zorgboerderijen te identificeren. Hiervoor werden 2 wetenschappelijke databanken (PubMed en Google Scholar) geraadpleegd met termen als 'zoonoses', 'hygiene' and 'care farms'. Daarnaast werd met Google gezocht naar onafhankelijke rapporten over hygiëne en zoönose op zorgboerderijen.

Deze zoektocht leverden 346 artikelen op. Deze hebben we gescreend op titel en abstract en 36 artikelen werden volledig gelezen. Uiteindelijk werden 16 artikelen geïnccludeerd, de overige artikelen werden geëxcludeerd op basis van een lijst exclusie criteria die we voorafgaand aan de literatuurstudie opstelden en naar aanleiding van de screening aanvulden.

De 16 artikelen die geïnccludeerd zijn, bestaan uit reviews, interventiestudies, uitbraakonderzoek, observatie- en kwalitatief onderzoek. Deze artikelen zijn gescreend op knelpunten die benoemd werden. De citaten van deze knelpunten, maar ook positieve citaten, hebben we in een excel bestand vastgelegd. De citaten zijn door beide onderzoekers onderverdeeld in categorieën en thema's. Denk hierbij aan een thema *handen wassen* met de categorieën *moment van handen wassen* en *manier van handen wassen*. Samen keken we naar de categorieën en thema's en waar nodig werden deze samengevoegd of geschrapt. Uiteindelijk bleven er 6 hoofdthema's over die we uitgewerkt hebben.

Interviews GGD'en

Alle 25 GGD'en in Nederland werden benaderd om 2 vragen te beantwoorden. Vraag 1: *voeren jullie inspecties/audits bij zorgboerderijen (of kinderboerderijen met zorgtaken) uit in jullie regio of hebben jullie dit in de afgelopen 10 jaar gedaan?* en vraag 2: *hebben jullie projecten of onderzoeken in de afgelopen 10 jaar gedaan rondom hygiëne op zorgboerderijen (of kinderboerderijen met zorgtaken)?* . GGD'en die op een of beide vragen met ja antwoorden werden gebeld voor een interview. De interview guide hebben we opgesteld aan de hand van de literatuurstudie.

Resultaten

De 6 hoofdthema's die zowel in de literatuur als in de interviews terugkwamen, zullen we hier bespreken. Deze hoofdthema's betreffen *handen wassen, transmissiewegen, voorlichting over risico's, mest, reiniging en desinfectie* en *gezondheidsbeleid*. In het totaal werden er 157 citaten in de literatuur gevonden en 264 benoemd door de GGD'en . Het hoofdthema handen wassen werd met 61 (39%) van het totaal aantal citaten het meest genoemd in de literatuur. Binnen dit thema werd de handenwasgelegenheid vaak aangehaald (17; 28%), net als voorlichting over handen wassen (12; 20%). Reiniging en desinfectie werd het minst vaak genoemd in de literatuur (2 citaten; 1.9%). GGD'en noemden het vaakste de verschillende transmissiewegen van infectieziekten (101; 38%), zoals besmet oppervlak (34; 13%), voedsel (44; 17%) en direct dier contact (23; 9%). Binnen deze thema's werden (het missen van) de hygiëncode voor voedselbereiding en kleding als transmissieweg het vaakst genoemd. Ook het thema gezondheidsbeleid scoorden met 61 citaten relatief hoog (23%). Opvallend was dat reiniging en desinfectie in de literatuur maar 2 keer werd benoemd (1.3%) maar de GGD'en dit thema 31 keer benoemden (12%).

GD zoönose keurmerk

De Gezondheidsdienst voor Dieren (GD) heeft de uitkomsten van het zoönose keurmerk 2017 geanalyseerd voor zorgboerderijen. Het keurmerk bestaat uit een algemeen deel en uit een specifiek diersoort deel. Voor toekenning van het keurmerk moet men minstens 60% scoren. In 2017 zijn er in totaal 705 locaties met een zorgfunctie die de checklist hebben ingevuld. 475 bedrijven hebben schapen/ geiten, 332 runderen, 518 paarden, 287 varkens, 570 pluimvee. Er zijn dus veel bedrijven met meerdere diersoorten. De gemiddelde score is 92%. De grootste knelpunten uit het algemene deel waren:

- Contact tussen diersoorten: 64%

- Geen of onvoldoende ongediertebestrijding: 20%
- Toegang van publiek tot mestopslag of kadaver-ton: 20%

Punten waarbij 10-19% van de zorgboerderijen minder hoog op scoorden zijn: informatie voor bezoekers, dieren van buitenaf die zonder toezicht het terrein opkomen, geen aparte stal voor zieke dieren of quarantainest-al voor nieuw aangekochte dieren.

Grootste knelpunten dierspecifieke deel:

- Niet uitvoeren van diagnostiek (bijvoorbeeld aviaire influenza bij pluimvee, of MRSA bij varkens) of vaccinaties (bijvoorbeeld vlekziekte en influenza varkens, influenza bij paard)
- Niet deelnemen aan bewakingsprogramma's (bijvoorbeeld CL bij geiten, en Salmonella, Leptospirose en Paratbc bij runderen)

Er is geen verband tussen de grootte van bedrijven en de score. Uit de analyse blijkt verder dat bedrijven met een publieksfunctie een significant hogere score behalen dan bedrijven zonder publieksfunctie.

Interviews eigenaren zorgboerderijen

Regio GGD Hart voor Brabant

In de regio van GGD Hart voor Brabant zijn er 96 zorgboerderijen. In totaal zijn er 17 eigenaren van zorgboerderijen geïnterviewd. De interviews zijn afgenomen door een onderzoeksmedewerker van de GGD. Bij de random geselecteerde zorgboerderijen (met audit en zonder audit in het afgelopen jaar) zijn semi-gestructureerde interviews afgenomen waarin wij hebben gevraagd of de zorgboerderijen zich herkennen in de knelpunten die uit de literatuurstudie zijn voortgekomen. Vervolgens is gevraagd naar de tevredenheid van de zorgboerderijen ten aanzien van de huidige informatievoorziening rondom zoonosen en de geïnventariseerde knelpunten, en waarom men wel of niet tevreden is. Tot slot hebben we geïnventariseerd welke informatie zorgboerderijen missen, welke informatie zij graag willen ontvangen en op welke wijze zij dit willen ontvangen.

Kort samengevat is de uitkomst van de interviews:

- Veel zorgboerderijen herkennen zich niet in de knelpunten en geven aan dat de hygiëne en infectiepreventiemaatregelen in orde zijn. Na doorvragen blijkt dit in de praktijk niet altijd het geval. De indruk bestaat dat men sociaalwenselijke antwoorden geeft en onvoldoende kennis en/of bewustzijn van de risico's en noodzaak heeft.

- Bedrijven waren vaker bereid deel te nemen, gaven meer informatie en neigden minder naar het geven van sociaalwenselijke antwoorden wanneer het interview uit naam van de projectgroep werd afgenomen in plaats van uit naam van de GGD. Bedrijven lijken de GGD te zien als toezichthouder/handhaver en als minder toegankelijk.
- 71% is tevreden met informatievoorziening.
- 5 van de 5 (100%) van de bedrijven met audit van de GGD is tevreden over de huidige informatievoorziening.
- Op 8 van de 17 (47%) van de bedrijven is er behoefte aan meer informatie in de vorm van een fysieke of digitale brochure.
- 4 van de 17 (24%) ontvangt graag meer algemene informatie over zoönotische risico's en 3 van de 17 (18%) wensen specifieke informatie te ontvangen over (het herkennen van) zoönosen bij mens en dier.
- Op 4 van de 17 (24 %) bedrijven is geen zoönose keurmerk aanwezig.
- 3 van de 13 (23%) van de bedrijven met zoönosenkeurmerk voelt men zich overladen met informatie en heeft men weinig behoefte aan meer/andere informatievoorziening.

Regio Utrecht

In totaal zijn 14 zorgboerderijen telefonisch geïnterviewd in periode augustus-september 2018. De interviews zijn gedaan door een dierenarts, die niet specifiek de GGD als opdrachtgever heeft benoemd.

Belangrijkste uitkomsten:

- Handenwassen is meestal onderdeel van de werkzaamheden.
- Bedrijfskleding en laarzen wordt in minder dan de helft van de gevallen consequent gedragen.
- Op 12 van de 14 (86%) bedrijven wordt er door cliënten uitgemest.
- Op 5 van 14 (36%) verschillende bedrijven zijn cliënten aanwezig bij verlossingen van herkauwers.
- Op 5 van de 13 (38%) bedrijven is geen zoönose keurmerk aanwezig.
- Op 8 van de 11 (73%) bedrijven worden de stallen niet ontsmet na het uitmesten
- 50% is tevreden met informatievoorziening
- 10 van 14 bedrijven (71%) willen duidelijke poster met veelvoorkomende zoönosen en hun verschijnselen bij mens en dier en poster met hygiëne tips.

- 8 van 14 bedrijven (57%) willen training volgen over zoönose en hygiëne op de zorgboerderij, zelfs één bedrijf wil ook voor hulpboeren een training op maat op zorgboerderij zelf.

De geïnterviewde zorgboerderijen hebben vaak meerdere diersoorten. De cliëntengroep op de zorgboerderijen is divers: mensen met een lichamelijke of verstandelijke beperking, dementie, autisme, gedragsproblemen, drugsverleden en re-integratie. Cliënten komen via de WMO (wet maatschappelijke opvang), WLZ (wet langdurige zorg) of met een pgb (persoons gebonden budget) op de zorgboerderijen.

Gesprekken met federatie Landbouw en Zorg, WMO inspecteurs en gemeenten

Naast de interviews voerden we ook gesprekken met de Federatie Landbouw en Zorg, WMO inspecteurs en gemeenten over de geconstateerde knelpunten. De federatie geeft aan dat ongeveer 80% van de zorgboerderijen in Nederland is aangesloten bij het kwaliteitswaarborg van de Federatie Landbouw en Zorg. Zij hebben een kennisbank voor de aangesloten zorgboerderijen met onder andere informatie over hygiëne. De federatie staat open voor verdere samenwerking. Zij geven aan dat een kort filmpje met de belangrijkste (preventie)adviezen een welkome aanvulling zou kunnen zijn voor hun kennisbank. De invulling van de WMO taken verschilt per GGD regio. In de regio Utrecht voeren inspecteurs proactieve audits uit, terwijl het in de regio Hart voor Brabant nog veel meer incident gestuurd is. De GGD regio Utrecht heeft WMO inspecteurs voorlichting gegeven over hygiëne aspecten. In de regio Hart voor Brabant is een eerste afstemming geweest tussen WMO inspecteurs en deskundigen infectiepreventie. Daarnaast zijn er gesprekken gevoerd met WMO inkopers bij gemeenten. Gemeenten geven aan dat hygiëne goed wordt gecontroleerd, terwijl het niet of zeer summier in de checklists is opgenomen. Ook is gevraagd of alle zorgboerderijen een keurmerk hebben. Gemeenten hanteren dit niet als specifieke voorwaarde. Gemeenten zouden zorg in kunnen kopen bij zorgboeren die aangesloten zijn bij een koepelorganisatie die een keurmerk bijvoorbeeld van de federatie (en daarmee ook het GD zoönosenkeurmerk) verplicht stellen.

Vervolgproject

Samengevat zijn er dus een groot aantal knelpunten vastgesteld op de zorgboerderijen t.a.v. diergezondheid, (bedrijfs)hygiëne en infectiepreventie. Op basis van de gesprekken met de federatie landbouw en zorg en de zorgboerderijen willen we insteken op een 3-tal voorlichtingsactiviteiten om de kennis van de eigenaren en begeleiders over diergezondheid,

(bedrijfs)hygiëne en infectiepreventie te verbeteren: een animatiefilmpje, een 'One health' themadag voor eigenaren van zorgboerderijen en begeleiders, een training voor zorg begeleiders en opstellen van hygiënerichtlijnen voor zorgboerderijen. Hiervoor zullen we een nieuw projectvoorstel indienen voor het regionale programmabudget van het RIVM.

Projectgroep

Gezondheidsdienst voor Dieren

Tom Duinhof, dierenarts

GGD regio Utrecht

Ans van Lier, arts maatschappij en gezondheid

Yvette de Geus, dierenarts (ook werkzaam bij de Universiteit Utrecht, faculteit diergeneeskunde)

GGD Hart voor Brabant

Ans Bleumer, deskundige infectiepreventie

Maartje Sijbers, verpleegkundige

Elke den Boogert, onderzoeksmedewerker

Barry Bos, onderzoeksmedewerker

Sandra van Dam, projectleider